

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt / Vol: 6, Sayı/Issue: 8, 2017

Sayfa: 93-107

Received/Geliş: Accepted/Kabul:

[09-11-2017] – [29-12-2017]

İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Türk Din Mûsikîsi Dersinin Katkılarına İlişkin Görüşleri

Arda GÖKSU

Yrd. Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
Türk Müziği Devlet Konservatuvarı, Çalgı Eğitimi Bölümü
Asst. Prof., Tekirdağ Namık Kemal University,

Turkish Music State Conservatory, Department of Instrument Education

Orcid ID: 0000-0002-7018-9967

goksuarda@hotmail.com

Öz

Bu araştırmanın amacı, ilahiyat fakülteleri öğrencilerinin Türk din mûsikîsi (TDM) dersinin katkılarına ilişkin görüşlerini belirlemektir. Bu amaçla; Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde TDM dersini alan ikinci sınıf öğrencileri ile tam sayım yöntemi kullanılarak anket çalışması yapılmıştır. Anketlerden elde edilen verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler ve parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Buna göre öğrenciler; TDM dersini aldıktan sonra, İslam'da mûsikîsinin yeri konusunda önemli bilgiler kazandıklarını, kullanılan çalgıları ve önemli bestekârları tanıma, okunan Kur'an-ı Kerim ve ezanların bazı makamlarını ve farklı formları ayırt edebilme, daha rahat okuma gibi konularda bu dersin büyük katkısı olduğu görüşüne kuvvetle katıldıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte; öğrencilerin Kur'an-ı Kerim ve ezanların makamlarını ayırt edebilme becerilerinde cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Elde edilen sonuçlar değerlendirilerek tartışılmış ve TDM dersinin katkısının artırılmasına yönelik sonuç ve önerilere ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat Fakültesi, Türk Din Mûsikîsi, Türk Din Mûsikîsi Dersi, Makam, Form.

Opinions of Faculty of Theology Students About Contributions of The Turkish Religious Music Lesson

Abstract

The objective of this study is to determine the opinions of theology faculty students about contributions of the Turkish religious music (TRM) lesson. Questionnaire technique was practiced as using data collection method with 2. grade students receiving this lesson in Tekirdağ Namık Kemal University Faculty of Theology for this purpose. Used descriptive statistics and non-parametric tests at evaluation of obtained datas from questionnaires. According to study findings; students indicated that they gained important knowledge regarding the place of music in Islam after receiving the TRM lesson, strongly agreed that this lesson made great contributions recognition using instruments and important composers, distinction different forms and some the modes of Qur'an and azans, performing them more comfortably in such matters as. In addition to this; it was determined that there were statistically significant differences between the skills of students to discern the modes of Qur'an and azans according to their genders.

Keywords: Faculty of Theology, Turkish Religious Music, Turkish Religious Music Lesson, Maqam, Form.

Giriş

Türk mûsikîsi hiç kuşku yok ki Türk kültürünün en önemli sanat geleneklerinden bir tanesidir. Çok uzun bir tarihi geçmişi bulunan Türk mûsikîsinin kendine ait pek çok karakteristik özelliği bulunmaktadır. Türk mûsikîsi; tarihçesi, nazariyatı, geniş repertuarı, çalgıları, bestekârları ve farklı form ve biçimleri içeren alt türleriyle çok zengin bir bilim ve sanat dalını ifade etmektedir. Bu türlerden bir tanesi de Türk din mûsikîsidir. “Dinî sebeplerle kullanılmış, menşeyini Türk kültürü ve İslam mûsikîsinden alarak bugünkü seviyesine ulaşmış olan Türk din mûsikîsi dünyanın en büyük ve köklü mûsikîlerinden biri haline gelmiştir. Hiçbir millet mûsikî ile dîni, bu kadar iç içe yaşamamıştır. Bugün mevcut dinî mûsikî formlarının örneklerini dinlediğimizde hayranlık içinde kalıyoruz. Türk mûsikîsinin câmi ve tekke menşeli bu şaheserleri, kültür ve medeniyetimizin seviyesinin yüksekliğini ortaya koymaktadır” (Tıraşçı, 2011, s. 92).

İlahiyat fakülteleri lisans programının II. sınıf I. yarıyılında yer alan Türk din mûsikîsi dersi ile öğrencilerin Türk din mûsikîsiyle ilgili genel bilgilere sahip olmaları amaçlanır. Bu genel bilgileri; mûsikînin tanımı, Türk mûsikîsi nazariyatı, tarihsel süreç içerisindeki gelişimi, dönemleri, Türk mûsikîsinde kullanılan ses sistemleri, makamları, usûlleri, form ve biçimleri, TDM bestekâr ve eserleri ve uygulamalı olarak Türk din mûsikîsine ait eserlerin icrası olarak ele alabiliriz. İlahiyat fakültesi öğrencilerinin mesleki yaşamlarına daha donanımlı bir şekilde hazırlanmaları için iyi bir Türk din mûsikîsi eğitimi almaları gerekli görülmektedir. “Fakültelerimizdeki durum gösteriyor ki, bu dersin eksikliği her geçen gün fark edildiği için, yeni açılan bölümlerin hepsine bu ders zorunlu olarak konulmaktadır. Özellikle erken yaşlarda ve okul sıralarında mûsikî eğitimi almayan din görevlilerinin eğitimi de ileriki yaşlarda Diyanet İşleri Başkanlığı'na yük getirmektedir. Bu eğitimin özellikle imam-hatip liselerinde ve en geç ilâhiyat fakültelerinde aksatılmadan verilmesi gerekmektedir. Bu dersin gereği ve lüzumu ile ilgili çok daha gerekçeler ileri sürülebilmektedir” (Akdoğan, 2010, s. 28).

Bu çalışmada elde edilen veriler, TDM eğitiminin daha etkin bir işlerliğe kavuşturulmasına katkıda bulunmayı amaç edinmesi bakımından önemlidir. Bu çalışma, TDM eğitimiyle ilgili olarak yapılacak bundan sonraki çalışmalara yol gösterici nitelikte olması ve kaynak teşkil etmesi açısından da önem taşımaktadır.

1. Yöntem

Çalışma Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Türk din mûsikîsi dersini alan öğrencileri kapsamaktadır ve bu öğrencilerin görüşlerine ilişkin durum tespiti yapılmıştır.

Veri toplama yöntemi olarak; 2016-2017 eğitim-öğretim yılında TDM dersini alan ikinci sınıf öğrencilerine uygulanan anket yöntemi kullanılmıştır.

Toplam 127 öğrenci içerisinde 117'si ankete cevap vermiş ve böylelikle %92,13 anket cevaplama oranına ulaşmıştır. "Sağlıklı yorum yapabilmek için anket dönüş oranının %70-80'in üzerinde olması beklenir" (Büyüköztürk, 2005, s. 144). Bu yüksek oran araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini arttırmaktadır. Hazırlanıp geliştirilen anketlerin uygulanabilmesi için gerekli izinler, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığından alınmıştır.

Öğrencilere uygulanan anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ankete katılan öğrencilerin demografik özellikleri sorulmuştur. İkinci bölümde ise bu öğrencilere TDM dersini almış oldukları süre içerisinde dersin katkıları ve kazanımlarına ilişkin görüşleri sorulmuştur. Değerlendirmede ölçek olarak 5'li likert ölçeği kullanılmıştır. Buna göre; "Kesinlikle Katılmıyorum" ifadesi 1, "Katılmıyorum" ifadesi 2, "Kısmen Katılıyorum" ifadesi 3, "Katılıyorum" ifadesi 4, "Tamamen Katılıyorum" ifadesi ise 5 olarak puanlanmıştır.

Çalışmanın kapsamı içerisinde amaca ulaşmak için genel olarak şu sorulara cevap aranmıştır:

1. İlahiyat fakültelerinde öğrenim gören ve "Türk Din Mûsikîsi" dersini alan öğrencilerin demografik özellikleri nelerdir?
2. İlahiyat fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin "Türk Din Mûsikîsi" dersinin katkıları ile ilgili genel görüşleri nelerdir?
3. İlahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin cinsiyetlerine göre "Türk Din Mûsikîsi" dersinin katkılarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. İlahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin mezun oldukları lise türüne göre "Türk Din Mûsikîsi" dersinin katkılarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
5. İlahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin üniversiteye gelmeden önce yaşadıkları coğrafi bölgeye göre "Türk Din Mûsikîsi" dersinin katkılarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

1.1. Verilerin Değerlendirilmesi ve İstatistiksel Analizler

Araştırmada öğrenciler ile yapılan anketlerden elde edilen veriler analiz amacıyla bilgisayara girilmiştir. Verilerin analizi için Microsoft Excel ve SPSS 18.0 (Statistical Package For Social Science) bilgisayar programı kullanılmıştır. Yapılan anketlerden elde edilen verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler, şekil ve tablolar kullanılmıştır. Öğrencilerin TDM dersi ile ilgili görüş, tutum ve düşüncelerinde demografik özelliklerin farklı olup olmadığı; parametrik olmayan testlerden Ki-kare, Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri kullanılarak incelenmiş ve değerlendirilmeler yapılmıştır.

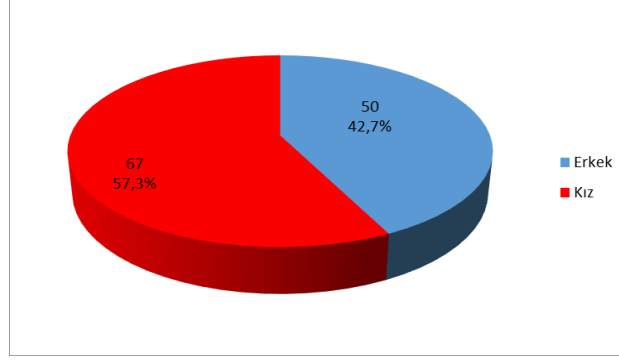
2. Bulgular ve Yorumlar

Çalışmada uygulanan anket tekniğinin ardından elde edilen bulgular ve yürütülen çözümleme basamakları sırası ile aşağıda şekil ve tablolarla desteklenerek açıklanmıştır. Oluşturulan başlıklar konuyu detaylı bir şekilde açıklayabilme imkânı sağlamıştır.

2.1. Öğrencilerin Demografik Özellikleri

2.1.1. Cinsiyet

Ankete katılan öğrencilerin 67'si (%57,3) kızlardan, 50'si (%42,7) erkeklerden oluşmaktadır (Şekil 1). Buna göre ilahiyat fakültesindeki öğrencilerin ağırlıklı olarak kız öğrencilerden oluştuğu görülmektedir.

Şekil 1. Öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı

2.1.2. Mezun Olunan Lise Türü

Tablo 1. Öğrencilerin mezun olunan lise türüne göre dağılımı

Lise Türleri	Sayı	Yüzde (%)
Anadolu İmam Hatip Lisesi	94	80,3
Açık Öğretim İmam Hatip Lisesi	5	4,3
Düz Lise	7	6,0
Anadolu Lisesi	5	4,3
Diğer Liseler*	6	5,1
Toplam	117	100,0

*Diğer Liseler: Kız Meslek Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Açık Öğretim Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (Bu lise türleri anketlerde birer kez belirtildiği için "Diğer Liseler" genel başlığı altında toplanmıştır).

Öğrencilerin mezun oldukları lise türüne göre dağılımlarına bakıldığında %80,3 gibi büyük bir çoğunluğunun Anadolu imam hatip liselerinden mezun olduğu görülmektedir. Daha sonra sırası ile %6,0'ının düz lise, %5,1'inin diğer liseler, %4,3'ünün açık imam hatip lisesi ve Anadolu lisesinden geldiği tespit edilmiştir.

Aşağıdaki Tablo 2'de öğrencilerin mezun oldukları lise türlerinin cinsiyete göre dağılımları verilmektedir.

Tablo 2. Öğrencilerin mezun olduğu lise türünün cinsiyete göre dağılımı

		LİSE TÜRÜ									
		Anadolu İmam Hatip Lisesi		Açık İmam Hatip Lisesi		Düz Lise		Anadolu Lisesi		Diğer Liseler	
		Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %
Cinsiyet	Erkek	38	40,4	1	20,0	4	57,1	4	80,0	3	50,0
	Kız	56	59,6	4	80,0	3	42,9	1	20,0	3	50,0
Toplam		94	100,0	5	100,0	7	100,0	5	100,0	6	100,0

Tablo 2'de belirtildiği gibi; ilahiyat fakültesi ikinci sınıfında okuyan kız öğrenciler en fazla oranla (%80,0) açık imam hatip liselerinden, en az oranla (%20,0) Anadolu liselerinden gelenlerden oluşmaktadır. Erkek öğrenciler ise; en fazla oranla (%80,0) Anadolu liselerinden, en az oranla (%20,0) açık imam hatip liselerinden mezun olarak ilahiyat fakültesine gelmektedirler.

Yapılan ki-kare analizi¹ sonucunda mezun olunan lise türlerinin cinsiyete göre istatistiksel açıdan farklı olmadığı saptanmıştır ($\chi^2 = 4,82$ sd=4, p= 0,306).

2.2. Öğrencilerin TDM Dersinin Katkılarına İlişkin Görüşleri

¹ Veri toplama tekniği olarak anketin kullanıldığı çalışmaların pek çoğunda ankette yer alan soruların (maddelerin) her birinin ayrı bir durumu betimlemeye çalıştığı ve genellikle de sorulara verilecek cevapların sınıflama ölçeğinde oldukları görülmektedir. Bu durumda, çeşitli sorulara verilen cevaplar arasında ya da herhangi bir soruya ait cevaplarla (davranış, görüş vb.) soruyu cevaplayanların kişisel özellikleri (demografik özellikleri) arasında bir ilişki olup olmadığı test edilmek istendiğinde ki-kare testi kullanılabilir. Bkz: Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum* (Ankara: Pegem Akademi, 2008), s. 149.

İlahiyat fakültesi öğrencilerinin TDM dersinin katkılarına ilişkin görüşleri ile ilgili sorulan yedi adet soru değerlendirildiğinde, Tablo 3'te görüldüğü gibi; 4,09 puan ile en yüksek aritmetik ortalamaya sahip olan "TDM dersi, İslam'da müsikîsinin yeri konusunda bana önemli bilgiler kazandırdı" görüşüdür. İslam'da yaygın bir şekilde kullanılan müsikînin yeri konusunda yeterince bilgi sahibi olmayan öğrencilerin TDM dersi ile birlikte İslam'da müsikînin yeri ve Türk din müsikîsi hakkında farkındalıklarının artması burada önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

İslam toplumlarında, müziğin yasaklandığına ilişkin inanç oldukça yaygındır. Bu yasaklanmayı onaylayan herhangi bir ayete Kur'an'da rastlanamamıştır. Buradan yola çıkarak müziğin iyi bir şey olduğu-kötü şeylerle ilgili Kur'an'daki uyarı ve yasakların varlığına dayanarak ve müzik eğer kötü bir şey olsaydı tüm kötülükler için insanları uyardığı gibi Allah'ın bunu kullarından esirgemeyeceği konusunda kuşku duyulamaz. Hadis külliyyatında müziğin kullanımını açıkça destekleyen birçok hadis bulunmaktadır. Bununla birlikte İmam Gazali'nin, Şeyh Mahmut Saltu'un ve Nablusi'nin müzikle ilgili olarak açıkladıkları görüşlerin, ahlaklı insanı yaratma süreci içerisinde çok geniş kabul gördüğü açıktır. Bu görüşlerde de müziğin kendisinden çok, nerede, ne zaman ve hangi koşullarda yapıldığı ve bu sorulara verilecek yanıtların Allah'ın özellikle yasak kıldığı konularla ilgisi olup olmadığı önemlidir (Sağlam, 2001, s. 17).

Tablo 3. Öğrencilerin TDM dersinin katkılarına ilişkin görüşleri*

No		1	2	3	4	5	$\bar{X}$ σ
1	TDM dersi sayesinde ilâhileri daha rahat okurum.	6	11	29	37	34	3,70
		%5,1	%9,4	%24,8	%31,6	%29,1	1,14
2	TDM dersi sayesinde okunan ezanların makamlarını ayırt edebiliyorum.	5	17	26	43	26	3,58
		%4,3	%14,5	%22,2	%36,8	%22,2	1,12
3	TDM dersi sayesinde okunan Kur'an-ı Kerim'in hangi makamda olduğunu ayırt edebiliyorum.	10	31	36	27	13	3,02
		%8,5	%26,5	%30,8	%23,1	%11,1	1,14
4	TDM dersi sayesinde duyduğum farklı formları	7	9	32	45	24	3,60
		%6,0	%7,7	%27,4	%38,5	%20,5	1,08

(mevlid, ilâhi, şıgl vb.) ayırt edebiliyorum.						
Bu ders, Türk din mûsikisinde kullanılan çalgıları tanımama yardımcı oldu.	5	7	17	40	48	4,02
5	%4,3	%6,0	%14,5	%34,2	%41,0	1,09
TDM dersi önemli Türk mûsikîsi bestecilerini tanımama sağladı.	2	11	25	51	28	3,79
6	%1,7	%9,4	%21,4	%43,6	%23,9	0,97
TDM dersi, İslam'da mûsikîsinin yeri konusunda bana önemli bilgiler kazandırdı.	4	7	12	46	48	4,09
7	%3,4	%6,0	%10,3	%39,3	%41,0	1,03

*1: Kesinlikle Katılmıyorum", 2: "Katılmıyorum", 3: "Kısmen Katılıyorum", 4: "Katılıyorum", 5: "Tamamen Katılıyorum".

4,02 aritmetik ortalamayla en yüksek ikinci sırada yer alan "Bu ders, Türk din mûsikisinde kullanılan çalgıları tanımama yardımcı oldu" ifadesinden de Türk din mûsikîsinde kullanılan çalgıların tanınmasında TDM dersinin önemli ölçüde katkıda bulunduğu anlaşılmaktadır. Dersten önce Türk din mûsikîsinde kullanılan çalgılara darbuka, gitar, org, piyano gibi yanlış cevaplar veren ve çalgıları sınıflandıramayan öğrencilerin dersten sonra bu yanlış bilgileri düzelttikleri gözlemlenmiştir. Öğrenciler TDM dersini aldıktan sonra çalgıları vurmali, nefesli ve telli olarak sıralayabilmektedirler. "Mûsikî aletleri bilimi demek olan Organoloji'de çalgılar, hangi müzik söz konusu olursa olsun, bu sanatın insanla birlikte doğuşundan bu yana geçirdiği merhaleler gözönüne alınarak, vurmali çalgılar, nefesli çalgılar ve telli çalgılar sırası içinde incelenmektedir" (Tanrıkorur, 2005, s. 57).

3,02 değeri ile en düşük aritmetik ortalamaya sahip olan "TDM dersi sayesinde okunan Kur'an-ı Kerîm'in hangi makamda olduğunu ayırt edebiliyorum" ifadesi, bu dersi alan öğrencilerin okunan Kur'an-ı Kerîm'in makamını ayırt etmede %50 oranında başarı sağladığını göstermektedir. Hemen hemen her makamda okunabilen Kur'an-ı Kerîm'in okunduğu makamı en azından cami mûsikîsi makamları içerisinde ayırt edebilmenin yanında onu güzel bir ses ile doğru bir şekilde okumak büyük önem arz etmektedir. "Kur'an-ı Kerîm'i okurken, tecvid ve tertîle riâyet etmekle birlikte, onu güzel sesle okumak da İslam'ın emridir. Kur'ân'ın dinlenmesinde mûsikînin önemli bir

İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Türk Din Mûsikîsi Dersinin Katkılarına İlişkin Görüşleri

yeri vardır. Mûsikî Kur'ân'ı dinlemeye sevk eden önemli bir etkidir. Güzel ses, Kur'ân'ın güzelliğini artırır. Tegannî, Kur'ân kelimelerindeki yüce mânâları rûha duyurmaya hizmet etmesi açısından rûhî bir kıymete sahiptir" (Karaçam, 1976, s. 90).

"Kur'ân-ı Kerîm bestesiz olduğu için irticâlen ve usûle bağlı olmaksızın okunur. Buradaki usûl, mûsikîdeki ölçüdür. Kur'ân-ı Kerîm bestesizdir, Tecvîde ve Tertîle riâyet etmek şartı ile hemen hemen her makamdan okunabilir" (Akdoğan, 2010, s. 48).

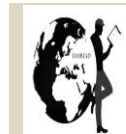
Okunan Kur'an-ı Kerîm'in, ezanın, herhangi formdaki bir Türk din mûsikîsi veya Türk mûsikîsi eserinin makamını ayırt edebilmek oldukça güç bir konudur. Devlet konservatuarı öğrencilerinin bile makam ayırt edebilmek için belirli bir seviyeye gelmeleri gerekmektedir. İlahiyat fakültesi öğrencileri için bu zorluklar düşünüldüğünde %50 oranının bir dönemlik bir ders sonrasında azımsanmayacak bir oran olduğu ve sonuç olarak basit makamları ayırt etmede bir gelişme gözlemlendiği görülmektedir.

TDM dersinin öğrencilere katkısının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla anket formunun ikinci bölümünde yer alan yedi adet soruya parametrik olmayan testlerden Mann Whitney U testi uygulanmış ve istatistiksel sonuçlar aşağıdaki Tablo 4'te verilmiştir. "Mann Whitney U testi t - testinin parametrik olmayan bir dengi alternatifidir ve iki bağımsız örneklem ölçümlerinin dağılımlarının birbirinden manidar bir farklılık gösterip göstermediğini kararlaştırma imkanı verir" (Balcı, 2007, s. 231).

Buna göre, %95 güven düzeyinde cinsiyet ile okunan ezanların makamlarının ayırt edilmesi (p=0,011) ve %99 güven düzeyinde okunan Kur'an-ı Kerîm'in hangi makamda olduğunu anlama arasında (p=0,002) istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Tablo 4. Öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre TDM dersi katkısının Mann Whitney U testi sonuçları

No	Soru	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
1	TDM dersi sayesinde ilâhileri daha rahat okurum.	Erkek	50	63,96	3198,0	1427,0	-1,419	0,156
		Kız	67	55,30	3705,0			
2	TDM dersi sayesinde okunan ezanların makamlarını ayırt edebiliyorum.	Erkek	50	67,93	3396,5	1228,5	-2,557	0,011*
		Kız	67	52,34	3506,5			
3	TDM dersi sayesinde okunan Kur'an-ı Kerîm'in hangi makamda olduğunu	Erkek	50	69,85	3492,5	1132,5	-3,086	0,002**
		Kız	67	50,90	3410,5			

4	TDM dersi sayesinde duyduğum farklı formları (mevlid, ilâhi, şugl vb.) ayırt	Erkek	50	58,44	2922,0	1647,0	-0,161	0,872
		Kız	67	59,42	3981,0			
5	Bu ders, Türk din mûsikisinde kullanılan çalgıları tanımama yardımcı	Erkek	50	61,98	3099,0	1526,0	-0,871	0,384
		Kız	67	56,78	3804,0			
6	TDM dersi önemli Türk mûsikîsi bestecilerini tanımama sağladı.	Erkek	50	63,51	3175,5	1449,5	-1,315	0,189
		Kız	67	55,63	3727,5			
7	TDM dersi, İslam'da mûsikîsinin yeri konusunda bana önemli bilgiler	Erkek	50	63,44	3172,0	1453,0	-1,312	0,189
		Kız	67	55,69	3731,0			

*0,05 güven düzeyinde anlamlı. ** 0,01 güven düzeyinde anlamlı.

Sıra ortalamaları dikkate alındığında; TDM dersini alan erkek öğrencilerin “TDM dersi sayesinde okunan ezanların makamlarını ayırt edebilme” (67,93>52,34) ve “okunan Kur’an-ı Kerîm’in hangi makamda olduğunu ayırt edebilme” (69,85>50,90) becerilerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun önemli nedenlerinden birisi olarak erkek öğrencilerin yaşadıkları yerlerdeki camilerde birçok kez ezan² okumuş olmaları ve bu ezanları okuyabilmek için pek çok kez çalışma yapmış olmaları söylenebilir.

Din görevlilerinin de hiç kuşkusuz nazariyat ve makam bilgilerine hakim olup ezanı güzel sesleriyle ve doğru bir icrayla seslendirmeleri gerekir. Doğru ve güzel okuyacakları ezanlar ile insanların daha huşu içerisinde ibadet etmelerine yardımcı bulunacakları bir gerçektir.

TDM dersinin katkısına ilişkin diğer sorulara verilen cevaplara göre cinsiyet açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Farklı türdeki liselerden mezun olan öğrencilerin TDM dersinin katkısına ilişkin görüşleri Kruskal Wallis H testi ile değerlendirilmiş ve sonuçları Tablo 6’da verilmiştir. Analiz sonuçlarında, araştırmaya katılan öğrencilerin mezun oldukları lise türüne göre ilâhi³ formundaki Türk din mûsikîsi

² Terim olarak ezan İslamiyet’te namaz vakitlerini bildirmek için yapılan bir çağrıdır. Bu çağrı sade zahidane ve güzel bir ses ile usulsüz (ritimsiz), ancak okunduğu makama hakim olarak icra edilir. Bkz: Zekâi Kaplan, *Dinî Mûsikî Dersleri* (İstanbul: MEB Yayınları, 1991), s. 53.

³ Dinî mûsikîde en çok kullanılan, kısa, güzel ve akılda kalıcı nağmelerden oluşan formdur. Solo ya da toplu olarak okunmaktadır. Sözlere dînî ve tasavvufî içeriklidir. İlâhi aşkı anlatmaktadır. İlâhi sözleri genellikle Yunus Emre, Niyâzî Mısırî, Eşrefoğlu Rûmî, Aziz Mahmud Hüdâyi gibi Hâk dostlarına aittir. Sofyan, Yürük Semâî, Düyek, Evfer, Devr-i Hindî gibi küçük usûller, nâdiren de Devr-i Kebîr, Muhammes, Hafif, Berefşân, Çenber gibi büyük usûller kullanılmıştır. Ramazan ilâhileri, Zikir ilâhileri, Cumhur ilâhileri, Hac ve Bayram

İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Türk Din Müsikisi Dersinin Katkılarına İlişkin Görüşleri

eserlerini daha rahat okuma bakımından farklılık olduğu anlaşılmaktadır ($\chi^2 = 13,060$ ve $p = 0,011 < 0,05$).

Tablo 5. Öğrencilerin mezun oldukları lise türüne göre TDM dersi katkısının Kruskal Wallis H testi sonuçları

Soru	Lise Türü	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	P
1 TDM dersi sayesinde ilâhileri daha rahat okurum.	AİHL	94	63,17	4	13,060	0,011*
	AÇİHL	5	18,30			
	DL	7	50,57			
	AL	5	62,00			
	DĞL	6	34,92			
2 TDM dersi sayesinde okunan ezanların makamlarını ayırt edebiliyorum.	AİHL	94	62,29	4	5,167	0,271
	AÇİHL	5	42,80			
	DL	7	46,00			
	AL	5	51,90			
	DĞL	6	42,00			
3 TDM dersi sayesinde okunan Kur'an-ı Kerim'in hangi makamda olduğunu ayırt edebiliyorum.	AİHL	94	60,35	4	2,555	0,635
	AÇİHL	5	37,50			
	DL	7	53,79			
	AL	5	63,10			
	DĞL	6	58,50			
4 TDM dersi sayesinde duyduğum farklı formları (mevlid, ilâhi, şugl vb.) ayırt edebiliyorum.	AİHL	94	60,75	4	6,965	0,138
	AÇİHL	5	28,80			
	DL	7	51,29			
	AL	5	77,10			
	DĞL	6	50,67			
5 Bu ders, Türk Din Müsikisinde kullanılan çalgıları tanımama yardımcı oldu.	AİHL	94	61,24	4	5,238	0,264
	AÇİHL	5	35,20			
	DL	7	43,86			
	AL	5	67,10			
	DĞL	6	54,67			
6 TDM dersi önemli Türk müsikisi bestecilerini tanımamı sağladı.	AİHL	94	60,57	4	3,033	0,552
	AÇİHL	5	51,50			
	DL	7	56,43			
	AL	5	64,60			

ilâhileri, Kandil ilâhileri gibi çeşitleri vardır. Bkz: Gülçin Yahya Kaçar, *Türk Müsikisi Rehberi* (Ankara: Maya Akademi, 2009), s. 322-323.

	DĞL	6	39,00			
	AİHL	94	59,12			
7 TDM dersi, İslam'da mûsikîsinin yeri konusunda bana önemli bilgiler kazandırdı.	AÇİHL	5	58,20			
	DL	7	61,14	4	0,721	0,949
	AL	5	65,30			
	DĞL	6	50,00			

*0,05 güven düzeyinde anlamlı.

AİHL: Anadolu İmam Hatip Lisesi, **AÇİHL:** Açık Öğretim İmam Hatip Lisesi, **DL:** Düz Lise, **AL:** Anadolu Lisesi, **DĞL:** Diğer Liseler

Tablo 5’de Kruskal Wallis H testi sonuçları görülmektedir. “Bu test Wilcoxon sıra–toplam testinin genişletilmiş şeklidir. İki den fazla bağımsız örneğin farklı anakütllerden gelip gelmediğine karar vermede kullanılır. Tek yönlü sınıflamaya göre yapılan varyans analizine iyi bir alternatiftir (...), Kruskal–Wallis H testi oldukça güçlü nonparametrik testtir” (Kartal, 2006, s. 213).

“Mann–Whitney U tekniği farklı iki ana kütle den elde edilen örnek kütlelerin karşılaştırılmasında kullanılırken, Kruskal–Wallis H tekniği üç veya daha fazla ana kütle den elde edilen örnek kütlelerin karşılaştırılmasında kullanılmaktadır. Bir başka anlatımla, Kruskal–Wallis H tekniği Mann–Whitney U tekniğinin bir uzantısıdır” (Tekin, 2006, s. 174).

TDM dersi, ilâhileri daha rahat okuma konusunda farklı lise türlerinden mezun olan öğrenciler üzerinde farklı etkilere sahiptir. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, daha önceden dini eğitim alarak ilahiyat fakültesine gelen Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin TDM dersi sayesinde ilâhileri daha rahat okumada en iyi oldukları (63,17) belirlenmiştir. Bunu sırası ile Anadolu lisesi, düz lise, diğer liseler ve açık öğretim imam hatip lisesi öğrencilerinin izledikleri görülmektedir. Diğer taraftan, TDM dersi sayesinde öğrencilerin mezun oldukları lise türüne göre; okunan Kur’an-ı Kerim’in, ezanların ve farklı formların (mevlid, ilâhi, şugl vb.) makamlarını ayırt etme, Türk din mûsikîsinde kullanılan çalgıları ve önemli Türk mûsikîsi bestecilerini tanıma ve İslam'da mûsikîsinin yeri konularında anlamlı düzeyde farklılık bulunmamaktadır.

Öğrencilerin üniversite eğitimine başlamadan önce yaşadıkları bölgelere göre TDM dersinin katkısı incelendiğinde; istatistiksel açıdan anlamlı herhangi bir farklılık olmadığı Tablo 6’da görülmektedir.

Tablo 6. Öğrencilerin geldikleri bölgelere göre TDM dersi katkısının Kruskal Wallis testi sonuçları

Soru	Bölge	N	Sıra Ortalaması	sd	X ²	p
1 TDM dersi sayesinde	Marmara	86	56,03	6	9,839	0,132

İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Türk Din Müsiki Dersinin Katkılarına İlişkin Görüşleri

ilâhileri daha rahat okurum.	Ege	5	47,80			
	Akdeniz	8	54,88			
	Karadeniz	7	90,71			
	İç Anadolu	4	60,63			
	D. Anadolu	3	77,67			
	Gd. Anadolu	4	73,88			
2 TDM dersi sayesinde okunan ezanların makamlarını ayırt edebiliyorum.	Marmara	86	57,24	6	5,611	0,468
	Ege	5	47,60			
	Akdeniz	8	63,00			
	Karadeniz	7	52,14			
	İç Anadolu	4	78,63			
	D. Anadolu	3	81,50			
3 TDM dersi sayesinde okunan Kur'an-ı Kerim'in hangi makamda olduğunu ayırt edebiliyorum.	Marmara	86	57,10	6	7,366	0,288
	Ege	5	45,70			
	Akdeniz	8	54,75			
	Karadeniz	7	63,71			
	İç Anadolu	4	66,88			
	D. Anadolu	3	97,67			
4 TDM dersi sayesinde duyduğum farklı formları (mevlid, ilâhi, şügl vb.) ayırt edebiliyorum.	Marmara	86	57,84	6	2,137	0,907
	Ege	5	70,20			
	Akdeniz	8	63,38			
	Karadeniz	7	66,93			
	İç Anadolu	4	51,75			
	D. Anadolu	3	45,33			
	Gd. Anadolu	4	64,88			
5 Bu ders, Türk din müsikiğinde kullanılan çalgıları tanıtmama yardımcı oldu.	Marmara	86	57,23	6	2,544	0,864
	Ege	5	57,80			
	Akdeniz	8	61,38			
	Karadeniz	7	74,64			
	İç Anadolu	4	64,38			
	D. Anadolu	3	69,33			
6 TDM dersi önemli Türk müsiki bestecilerini tanıtamamı sağladı.	Marmara	86	58,32	6	4,072	0,667
	Ege	5	56,70			

	Akdeniz	8	64,81			
	Karadeniz	7	45,36			
	İç Anadolu	4	59,88			
	D. Anadolu	3	64,50			
	Gd. Anadolu	4	83,75			
7 TDM dersi, İslam'da mûsikîsinin yeri konusunda bana önemli bilgiler kazandırdı.	Marmara	86	57,70	6	2,529	0,865
	Ege	5	55,90			
	Akdeniz	8	59,69			
	Karadeniz	7	59,93			
	İç Anadolu	4	58,25			
	D. Anadolu	3	68,17			
	Gd. Anadolu	4	81,75			

D. Anadolu: Doğu Anadolu Gd. Anadolu: Güneydoğu Anadolu

3. Sonuç

İlahiyat fakültesi öğrencilerinin Türk din mûsikîsi dersinin katkılarına yönelik görüşlerini değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışmada; öğrencilerin TDM dersi ile birlikte İslam'da mûsikînin yeri ve Türk din mûsikîsi hakkında farkındalıklarının arttığı tespit edilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen diğer verilere göre; dersi alan öğrencilerin birçok konuda büyük ilerleme kaydettikleri sonucuna varılmıştır. Bu konuları sırasıyla; Türk din mûsikîsinde kullanılan çalgılar, önemli bestekârlar, büyük ve küçük farklı formlardaki eserler, Kur'an-ı Kerîm'in makam bilgisi ile okunması, ezan okurken kullanılan makamlar olarak sıralamak mümkündür. Her biri birbirinden önemli olan ve ilahiyat fakültesi öğrencilerinin mesleki olarak da ileriki yaşamlarında sıkça karşılaşabilecekleri bu konuların tanınması ve öğrenilmesi önemli bir sonuç olarak nitelendirilebilir.

Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin Kur'an-ı Kerîm ve ezanların makamlarını ayırt edebilme becerilerinde cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu ve bunun yanı sıra öğrencilerin mezun oldukları lise türüne göre ilâhi formundaki Türk din mûsikîsi eserlerini daha rahat okuma bakımından da farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Diğer taraftan, TDM dersi sayesinde öğrencilerin mezun oldukları lise türüne göre; İslam'da mûsikîsinin yeri, Türk din mûsikîsinde kullanılan çalgıları ve önemli Türk mûsikîsi bestecilerini tanıma, okunan ezanların, Kur'an-ı Kerîm'in ve farklı formların (mevlid, ilâhi, şugl vb.) makamlarını ayırt etme konularında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde öğrencilerin üniversite eğitimine başlamadan önce yaşadıkları bölgelere göre TDM dersinin katkısı

İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Türk Din Müsikîsi Dersinin Katkılarına İlişkin Görüşleri
incelendiğinde; istatistiksel açıdan anlamlı herhangi bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma, TDM dersinin genel olarak öğrencilere olan katkılarını gözler önüne sermiştir. Bu sebepten dolayı çalışmada elde edilen bulguların bugün ilahiyat fakültelerinde diğer yeni yöntem ve tekniklerle desteklenerek daha etkin bir şekilde kullanılması ve dikkate alınması burada bir tavsiye olarak sunulabilir. Öğrencilerin karşılaştıkları genel sorunların daha önce müsikî eğitimi almamalarından dolayı bilgi ve uygulama eksikliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Tespit edilen tüm faktörlerin ilahiyat fakültelerinde verilen Türk din müsikîsi eğitiminde sistematik olarak kullanılması ile Türk din müsikîsi eğitiminin niteliği ve çehresi değişecek, öğrenci ve öğretmenler, tespit edilen bu yaklaşımlardan pozitif çıktılar elde edeceklerdir. Genel sonuçlar değerlendirildiğinde dersin bir dönemle sınırlı bırakılmayıp en az iki yıl boyunca hem nazari hem de uygulamalı bir şekilde okutulması önerilmektedir.

Kaynakça

- Akdoğan, B. (2010). *Örneklerle Türk müsikîsinde formlar*. Ankara: Bilge Ajans&Matbaa.
- Akdoğan, B. (2010). *Türk din müsikîsi dersleri*. Ankara: Bilgi Ajans&Matbaa.
- Balcı, A. (2007). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2005). Anket geliştirme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (2), 133-148.
- Büyüköztürk, Ş. (2008). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı istatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kaçar, G. Y. (2009). *Türk müsikîsi rehberi*. Ankara: Maya Akademi.
- Kaplan, Z. (1991). *Dinî müsikî dersleri*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Karaçam, İ. (1976). *Kur'an-ı Kerim'in faziletleri ve okunma kaideleri*. İstanbul: İrfan Matbaası.
- Kartal, M. (2006). *Bilimsel araştırmalarda hipotez testleri parametrik ve nonparametrik teknikler*. Ankara: Nobel Yayın.
- Sağlam, A. (2001). İslamda müzik yasak mı?. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XIV (1), 11-28.
- Tanrıkorur, C. (2005). *Osmanlı dönemi Türk müsikîsi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tekin, V. N. (2006). *SPSS uygulamalı istatistik teknikleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tıraşçı, M. (2011). Ruhi Kalender'e göre mûsikî ve Türk mûsikîsine dâir değerlendirmeler. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 91-125.

